

*Milica Ilić**

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

AUSTRIJSKI FEDERALIZAM

Rezime: Na tlu Centralne Evrope, XIX i XX vek je bio period velikih istorijskih promena, važnih za poimanje federalne države. Austrijska federacija, svojim usponima i padovima predstavlja izraziti primer diskontinuiteta državnosti, koji kulminira sredinom XX veka, nakon Prvog svetskog rata. Disolucijom Dvojne monarhije, nastaje Republika Austrija, kakva je i danas poznata u svetu federalizma. Važeći Ustav Austrije, nastao pre tačno sto godina, 1920. godine, pretrpeo je brojne izmene ali i dalje predstavlja vrlo važan stub u arhitekturi austrijske državnosti i suverenosti, koje je danas svrstavaju u jednu od najuspešnijih federacija Evrope. „*Österreich*“ ili u prevodu – „Istočno carstvo“, nastoji da postavi model uspešnosti savremenog federalnog organizovanja..

Cljučne reči: Austrija, federalizam, istorija austrijske državnosti, Austrijsko ustavno sudstvo, „Merenje federalizma“

1. Ustavnopravni razvoj

„*Österreich*“ ili u prevodu na srpski jezik – „Istočno carstvo“, je službeni naziv austrijske države, u upotrebi na jezicima nemačkog govornog područja. Ovaj termin, kao relikv prošlosti austrijske slavne monarhije, datira još iz vremena pozamašnih granica Svetog rimskog carstva, na čijim se istočnim obodima prostirala austrijska teritorija.

Danas Republika Austrija predstavlja jednu od manjih evropskih država, zasnovanu na federalnom principu podele vlasti. Prostire se na tlu centralne Evrope, na površini od 83.879 km², pri čemu 60% državne teritorije karakteriše reljef brdsko-planinskih svojstava Alpskih venačnih planina. Čine je devet administrativnih područja, pri čemu svako područje predstavlja u isto vreme po jednu federalnu jedinicu, a to su: Burgenland, Koruška, Donja Austrija, Gornja Austrija, Salzburg, Štajerska, Tirol, Foralberg i Beč, područje čiji glavni grad predstavlja ujedno i glavni grad čitave Republike. Svaka federalna jedinica (zemlja) podeljena je na opštine

* Autorka je student osnovnih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Ovaj rad je proistekao iz seminarskog rada koji je napisan iz predmeta Politički sistem u školskoj 2020/2021. godini na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

(*Gemeinde*). Neujednačenost i raznolikost reljefa i privrednih aktivnosti federalnih jedinica uticao na federalno uređenje države

Prema najskorijem popisu stanovništva, Austrija broji gotovo 8.900.000 stanovnika i poprilično je homogenog sastava populacije, pretežno katoličke veroispovesti.¹ Status tradicionalnih nacionalnih manjina uživaju etničke grupe Slovenaca, sa prebivalištem većinski na prostoru Koruške; zatim, etnička grupa Mađara i Hrvata.

Specifičan historijski razvoj Austrije, u velikoj meri je odredio društveni kontekst u kome danas posmatramo ovu državu. Buran period XX veka, Austriju je preobražavao iz unitarizma u federalizam, iz monarhije u republiku, od snažne i uticajne države, do poražene, okupirane i umnogome sputane da ostvari svoje političke i historijske težnje.

Ustavnopravni razvoj Austrije, svoj početak vezuje za XIX vek i prosveteni apsolutizam, kao „reformni oblik apsolutističke države, koja je vezana zakonom i pravima podanika“.² Takođe, prosveteni apsolutizam je izmenio i poimanje uloge monarha, do tada nosioca sve državne vlasti: kralj je sada, samo „prvi sluga države i zakona“; on više ne predstavlja nepogrešivog samodržca, već javno dobro, predmet državne svojine, važan organ države,³ koji se takođe mora povinovati državnim zakonima. Prema sistematizaciji Olivera Vučić ustavnopravni razvoj Austrije u XIX i XX veku, poznaje tri velika razdoblja, a to su: Period Nemačkog saveza (1815–1866), Period dvojne monarhije (1867–1918) i Period Republike Austrije (od 1918. do danas).

Prvi period, obeležio je državni savez, nastao na Bečkom kongresu 1815. godine, u cilju formiranja zajedničkog, vojno-odbrambenog bloka. Savez su činile 34 monarhije i 4 slobodna grada. Odnosi unutar Saveza su se vrlo brzo polarizovali, a glavnu ulogu preuzele dve najveće vojnopoliitičke sile – Austrija i Pruska.

Prodor liberalne ustavnosti i raskid sa konzervativizmom u državnom ustrojstvu, usporavao je austrijski kancelar Meternih (*Metternich*), koji se protivio uvođenju ustavnosti, kao nosećeg stuba u arhitekturi modernih država. Ovo razdoblje obeležila je stagnacija u razvoju apsolutizma ka svom ublaženom, prosvetenom obliku. Kasnije, vihor francuske revolucije iz 1848. godine, doneo je u Austriju duh borbe za ustavnost. Prvo,

1 Roland Sturm, „Austria“, *Handbook of Federal Countries* (eds. Ann Griffiths), McGill – Queen’s University Press, Montreal & Kingston-London-Ithaca, 2002, str. 54.

2 Dragoljub M. Popović, *Stvaranje moderne države*, Draganić, Beograd, 1994, str. 18–19. Navedeno prema: Olivera Vučić, *Austrijsko ustavno sudstvo – čuvar federacije i ustava*, doktorska disertacija (neobjavljeno), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 1995, str. 102.

3 Isto.

formirana je Austrijska carevina, uređena kao ustavna monarhija. Drugo, iste godine, usvojen je „Pilersdorfov ustav“, koji nikada nije u celosti stupio na snagu. Kraj iste godine obeležio je još jedan pokušaj ustavnog uređenja zemlje. Kremsanski projekat („*Kremsier-Entwurf*“) predstavljao je veoma napredno ustavno rešenje, gotovo neprimenljivo na tadašnje ustrojstvo države. Ovaj ustav je prvi predvideo jedan vid centralizovane ustavnosudske vlasti, koja će kasnije biti implementirana u Ustavu iz 1920. godine. Međutim, njegov nominalni karakter odredio i njegov kraj. Naredne godine, 1849, stupio je na snagu oktroisani „Carski ustav“ („Martovski ustav“), koji je utirao put austrijskom neoapsolutizmu; ubrzo je, carskim ukazom, stavljen van snage. Donošenjem Carske diplome iz 1860. i carskog Februarskog patenta 1861, formiraju se temelji, koji će kasnije predstavljati okosnicu ustavnog uređenja Dvojne monarhije.

Antagonizmi dve najmoćnije države Nemačkog saveza, Austrije i Pruske, dostižu svoj vrhunac u vreme pruskog kancelara Bizmarka, koji osniva novi, „Severnonemački savez“, koji je po svojoj pravnoj prirodi, predstavljao jednu saveznu državu, u čiji su sastav ušle sve nemačke teritorije severno od reke Majne. Kraj zajedničkog državnog saveza sa Austrijom, Pruska će krunisati ujedinjenjem pomenutih teritorija, u Nemačko carstvo, 1871. godine.

Novo istorijsko razdoblje austrijske ustavne istorije, otpočinje 1867. godine. Nagodbom između Carevine Austrije i Kraljevine Ugarske, formirana je jedna realna unija, asimetrična i neizbalansirana,⁴ dvojna nasledna monarhija, na čijem čelu se nalazio monarh sa titulom „car Austrije i kralj Ugarske“. Zajednička država Austrije i Ugarske, omogućavala je svojim članicama veliku samostalnost. U prilog tome, svedoči činjenica da je zakonodavstvo članica bilo potpuno odvojeno, kao i svi poslovi uprave, izuzev inostranih poslova, organizacije flote, vojske i deo zajedničkih finansija, koji su se smatrali „zajedničkim poslovima“.⁵ Decembra 1867. godine, donet je prvi ustav Dvojne monarhije, pod nazivom „Decembarski ustav“, koji čine pet novousvojenih zakona, kao dopuna već navedenih ustavnih akta iz 1860. i 1861. godine.

Kraj 19. i početak 20. veka, obeležilo je veliko nezadovoljstvo naroda dualizmom, netrpeljivost i neslaganje između etničkih grupa i klasna nejednakost. Postavlja se pitanje državnog organizovanja multinacionalne strukture stanovništva, kao i prevlasti brojnijih naroda – austrijskog

4 Anton Pelinka, „From Habsburg to Communism to Democracy: Reflections on (Non-)Federalism in Central Europe“, *Austrian Federalism in Comparative Perspective* (eds. Gunter Bischof, Ferdinand Karlhofer), Innsbruck University Press, Innsbruck – New Orleans, 2015, str. 21.

5 Olivera Vučić, *Austrijsko ustavno sudstvo – čuvar federacije i ustava*, nav. delo, str. 109.

i mađarskog. Ovakva socijalna podloga, predstavljala je neodrživi temelj za dvojne institucije, što Austrougarsku uvodi u tihi proces disolucije. Oktobra 1918. godine, obnarodovan je Manifest o preuobličavanju austrijskog dela Carstva u saveznu državu, koji nije doneo promene u raspoloženju negermanskih naroda. Federativna organizacija je trebalo da ublaži hegemoniju Austrije, a federalistički pristup različitostima, da dâ izvestan stepen autonomije etničkim zajednicama. Međutim, disonanca među narodima, kao i posledice izgubljenog rata su bespovratno povukle Dvojnu monarhiju u proces raspadanja. Aktuelni monarh, car Karlo je abdicirao, unapred priznavši „svaku odluku koju će stvoriti Nemačka Austrija⁶ o svom budućem državnom obliku“⁷ i ovim aktom stvorio „politički vakuum“⁸ u svojoj zemlji, koja ovime ulazi u treće veliko ustavnoistorijsko razdoblje.

Naziv nove austrijske države, „Republika Nemačka Austrija“, nedvosmisleno je ukazivao na transparentne ciljeve Austrije, da sa Nemačkom stupi u trajniju zajednicu, pre ili kasnije.⁹ Centralistički uređena, nova, država je formirana 12. novembra 1918, u Beču i odmah proglašena novim sastavnim delom Nemačke republike. U Austriji je otvorena politička debata o tome kako treba urediti novu državu. Hrišćanska socijalna partija se zalagala za federalni nivo samostalnosti provincija, dok je Socijaldemokratska partija budućnost videla u unitarizmu.¹⁰ Rasprave su potrajale naredne dve godine, kada će se kao konačno uređenje, kao najcelishodnije, usvojiti federativno. U međuvremenu, doneto je nekoliko ustavnih akata, među kojima su najznačajniji tzv. Provizorni ustav ili Nemačko-austrijski oktobarski ustav (*Provisorische Verfassung*), iz oktobra 1918, jedna ustavna novela, iz 19. decembra iste godine (*Dezemberverfassung*) i ustavni zakoni, iz 14. marta 1919. godine (*Märzverfassung*).

Senžermenski sporazum nakon Prvog svetskog rata, 1919. godine, značajno se odrazio na Austriju i njenu samostalnost. Kao poražena sila u Velikom ratu, koji je razorno pogodio čitavu Evropu i naneo bespovratne, nikada do tada viđene posledice, Austrija se obavezala da svoju teritoriju trajno neće proširivati,¹¹ a članom 88. tog međunarodnog sporazuma, Austriji je nametnuta „prisilna“ samostalnost, kao i zabrana prisajedinjenja bilo kojoj državi. Ovaj „Anschlussverbot“ („Zabrana priključivanja“), duboko je uzdrmao austrijske pangermaniste, međutim, i državnu nezavisnost

6 Teritorija nemačkog govornog područja u bivšoj Austrougarskoj.

7 Olivera Vučić, *Austrijsko ustavno sudstvo – čuvar federacije i ustava*, nav. delo, str. 120.

8 Anton Pelinka, „From Habsburg to Communism to Democracy: Reflections on (Non-)Federalism in Central Europe“, nav. delo, str. 21.

9 Isto.

10 Isto.

11 Član 27. Sporazuma u Senžermenu.

i državni suverenitet na međunarodnom planu. Hans Kelzen, profesor Državnog i upravnog prava u Beču i jedan od teorijskih tvoraca ustavnog sudstva Austrije, zapitao se, da li je odredba člana 88. sporazuma „prese-
kla životni nerv mlade republike?“¹²

Usledio je period nestabilnosti, pojave istočnih i zapadnih totalitar-
nih ideja u austrijskoj politici i njihovog uticaja na razvoj zemlje. Nekoliko
usvojenih ustava za kratko vreme, iz 1920, 1929. i 1934. godine (kada je
došlo i do izbijanja građanskog rata), oslikavaju pravni diskontinuitet Au-
strije. Pokušaj prekida disfunkcionalnosti u zemlji, predstavljala je ideja
o formiranju jednog vida staleške države. Ustavom iz 1934, bila su pred-
viđena četiri doma parlamenta, koja su pored Veća pokrajina i Državnog
veća, obuhvatala i Federativno kulturno veće i Federativno ekonomsko ve-
će.¹³ Ideju staleške države ustavotvoraca, osujetio je nemački „Anschluss“.

Trinaestog marta 1938. godine, Austrija je „Anšlusom“ pripojena
Nemačkoj Rajhu. Nakon nepunih dvadeset godina, Austrija je ponovo iz-
gubila svoj suverenitet, pripojivši se Nemačkoj, ovoga puta aneksijom. Sile
pobednice su 1943. godine, u Moskvi, usvojile „Deklaraciju o Austriji“,
okarakterisavši Austriju, kao „Prvu žrtvu hitlerovske agresije“ i kao takva,
mora biti oslobođena nemačke vlasti, ali ipak mora snositi odgovornost
za učestvovanje u ratu na strani nacističke Nemačke. 1945. godine, de-
mokratska Republike Austrija je ponovo ustrojena prema ustavu iz 1920,
u verziji od 1929. godine. Narednih deset godina, Austrija je bila pode-
ljena na četiri okupacione zone (sovjetsku, američku, britansku i francu-
sku). 1955. godine, u dvorcu Belvedere u Beču, ponovo dobija svoju neza-
visnost; a kasnije iste godine, Austrija proglašava svoju trajnu neutralnost,
usvajanjem Ustavnog zakona o neutralnosti Austrije (*Neutralitätsgesetz*).

Neutralnost, u vojnom smislu, sačuvana je do danas, kao i ustavn-
ni poredak iz 1920, u verziji od 1929. godine, uz brojne izmene i novele.

2. Austrija u „svetu federalizma“

Pojam federalizma, javlja se još u Starom veku i pretežno označa-
va ujedinjavanje ili povezivanje teritorija, u funkciji zajedničke odbrane.
Termin potiče od latinskog izraza „foedus, foederis“, što označava „ugo-
vor“ ili „savez“.¹⁴ Danas, federalizam obuhvata dva oblika organizovanja
složene države – federaciju (savezna država) i konfederaciju (savez drža-
va), pri čemu konfederaciju „treba posmatrati samo kao fazu u razvoju

12 Olivera Vučić, *Austrijsko ustavno sudstvo – čuvar federacije i ustava*, nav. delo,
str. 125.

13 Isto, str. 132.

14 Ratko Marković, *Ustavno pravo*, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Beogradu,
Beograd, 2018, str. 365.

federalizma, a ne kao jedan od njegovih 'živih' oblika".¹⁵ Naime, federalizam nije statična figura koju države usvajaju u nepromenjenom obliku. Federalizam je „živi organizam“, koji se s vremenom preobražava i ide u korak sa potrebama i zahtevima savremenih država.

Brojne podele federacije, svrstavaju federalno uređene države u zajedničke grupe prema sličnim karakteristikama. Tradicionalna je podela Miodraga Jovičića, koju su potom usvojili brojni autori. Ona kristališe četiri parametra podele: prema načinu nastanka (agregacija ili devolucija), prema nacionalnom sastavu federacije (jednonacionalne i višenacionalne), prema tome da li je federalna struktura države stalna ili promenljiva, kao i prema načinu organizovanja federalnih područja (federacije sa običnim ili mešovitim sastavom).

Austrijsku federaciju, odredio je devolutivni način nastanka. To znači da je do administrativne podele na federalne jedinice došlo „odozgo“ – reorganizovanjem unitarne države, to jest, njenim pretvaranjem u federaciju. Austrijske federalne jedinice se, poput nemačkih, nazivaju zemljama – *land*. Izraz „land“, kojim se koristi Ustav Austrije, asocira na mogućnost osamostaljivanja i secesije zemalja od matične države. Kao i većina svetskih ustava, Ustav Austrije ne predviđa mogućnost otcepljenja federalnih jedinica.

Nacionalna homogenost Austrije se mora uslovno shvatiti, budući da danas ne postoji država, bilo unitarna ili federalna, koja ne poznaje raznolikost nacionalnog sastava populacije i migraciona kretanja susednih ili nesusednih naroda. Drugim rečima, nacionalno homogene su one federacije kod kojih činjenica višenacionalnosti nije bila značajan razlog za formiranje federalnog uređenja. Kao što je već rečeno, pored austrijskog većinskog stanovništva, populaciju čine i tri nacionalne manjine – Mađara, Hrvata i Slovenaca.

Danas su retki ustavi koji proklamuju mogućnost promenljive organizacije federalnih područja. To znači da uglavnom ne postoji ustavna mogućnost promene broja federalnih jedinica u slučajevima prijema novih teritorija u sastav federacije, unutrašnje reorganizacije već postojećih federalnih jedinica, kao i otcepljenja jedne od federalnih jedinica. Austrija je 1921. godine dobila oblik organizacije federalnih jedinica kakav ima danas, kada se Beč izdvojio iz sastava Donje Austrije i dobio status zemlje¹⁶. Ustav Republike Austrije spada u daleko brojniju grupu svetskih ustavnih

15 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2020, str. 32.

16 Miodrag Jovičić, *Savremeni federalizam – uporednopravna studija*, Savremene administracija, Beograd, 1973, str. 82.

rešenja, koja ne predviđa mogućnost prijema novih članica. Međutim, ne postoji izričit propis koji takvu mogućnost zabranjuje, stoga ostaje nerešeno pitanje, koje bi se otvorilo povodom eventualnog prijema novih federalnih jedinica u sastav države.¹⁷

Austrijska federacija se isključivo sastoji od federalnih jedinica („zemalja“) i time se ubraja u federacije sa običnim sastavom. Međutim, u uporednoj praksi, ovo nije uvek slučaj. U većini država federalnog organizovanja, područje federacije se ne poklapa sa skupom federalnih jedinica, već u sastav ulaze i neka druga područja, a to su područja glavnih gradova (federalni distrikt) i posebne teritorije, koje su izuzete iz sastava federalnih jedinica i podčinjavaju se neposredno saveznom organima vlasti.

3. Raspodela nadležnosti

Federalizam je najizrazitiji oblik vertikalne podele vlasti¹⁸. „Zlatno pravilo federalizma“, prema rečima Hansa Kelzena, i njegova suština jeste raspodela nadležnosti, i to, s jedne strane, između federacije i federalnih jedinica, a s druge, sistema dvostruke vlasti u njima. Ivan Iljin, takođe ističe organsku potrebu raspodele nadležnosti u složenim državama: „Pored svog ujedinjavajućeg i centrifugalnog značenja, federalizam dobija i kontra notu, neugasive samobitnosti delova, njihove samostalnosti u granicama zakona, njihove organske samodelatnosti u krilu velikog saveza.“¹⁹

U federaciji su izražene dve sfere nadležnosti, od kojih se svaka ostvaruje preko samostalnih organa.²⁰ Prva, federalna vlast, ostvaruje svoju nadležnost na čitavoj državnoj teritoriji, dok su vlasti federalnih jedinica prostorno ograničene administrativnim granicama svog područja. Sukobi nadležnosti, u uporednoj praksi su česti i neminovni. Pojam austrijskog federalizma se sastoji od ustavne podele državnih funkcija između savezne države (*Bund*) i federalnih jedinica (*Länder*); učešća zemalja u zakonodavnoj, izvršnoj, sudskoj i ustavnosudskoj vlasti federacije, njihove autonomije i delokruga njihove nadležnosti.²¹

Teorija Hansa Kelzena o tri kruga savezne države (*Dreikreise, Theorie des Bundesstaates*), koja i danas čini osnovu ustavnog uređenja, formira tri „kruga“ unutar federacije: prvi čini položaj same federacije, obuhvatajući

17 Miodrag Jovičić, *Savremeni federalizam – uporednopravna studija*, nav. delo, str. 79.

18 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 165.

19 Ivan Iljin, „Naši zadaci“, 69, 16. septembra 1949, „Bela ideja“, Beograd 2011.

20 Ratko Marković, *Ustavno pravo*, nav. delo, str. 387.

21 ndrás Jakab, *Two Opposing Paradigms of Continental European Constitutional Thinking: Austria and Germany*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, str. 6–7.

sve savezne pravne akte izuzev saveznog Ustava, drugi, položaj federalne jedinice i treći i najvažniji, predstavlja državu kao celinu (*Gesamtstaat*), oličenu u saveznom Ustavu. Kelzen, u svojoj teoriji, izjednačava status prva dva kruga, smatrajući da su i pravo savezne države i pravo zemalja, podređeni državi kao celini, skupu njihovih međusobnih odnosa.²² Savezni Ustav ima „nadležnost nadležnosti“ ili na nemačkom „Kompetenz-Kompetenz“, što ukazuje na to da je isključivo pravo saveznog Ustava da propisuje delokrug nadležnosti federacije, kao i granice nadležnosti federalnih jedinica, u okviru ustavne materije. U slučaju povrede prava na nadležnost koji uživa Ustav federacije, odlučivaće Ustavni sud Austrije, za koji se vezuju brojne specifičnosti o kojima će biti reči kasnije u tekstu.

O sukobu nadležnosti, između saveznog prava i prava zemalja, kao posledici ove teorije, Ustav ne govori. Nepoznata je odredba po kojoj je savezno pravo u prednosti u odnosu na pravo federalnih jedinica, jer su ova dva organizaciona „kruga“ izjednačeni u svojim pravima. Važeći Ustav Republike Austrije, daje pretpostavku nadležnosti federalnim jedinicama, što je često ustavno rešenje u uporednom pravu. U teoriji, postoje dve grupe raspodele nadležnosti: prvu grupu čine poslovi koji su u isključivoj nadležnosti federacije, a drugu, poslovi koji su u isključivoj nadležnosti federalne jedinice. Međutim, usled nemogućnosti striktno podele, javljaju se i poslovi koji su u zajedničkoj ili mešovitoj nadležnosti.²³ Tipičan primer „prave“ mešovite nadležnosti u Ustavu Austrije, jeste mešovita zakonodavna nadležnost, prema kojoj federacija donosi zakone koji predstavljaju okvir („zakone-skelete“), u kome će federalne jedinice urediti datu oblast sopstvenim zakonodavstvom. Na primer, sloboda zakonodavstva u određenim okvirima je data federalnim jedinicama na polju populacione i socijalne politike, zakona o zaštiti radnika i sl.²⁴ Vojska je u isključivoj nadležnosti federacije, s tim što Ustav propisuje svakoj zemlji obavezu izdvajanja sredstava i regrutovanja, s obzirom da je Austrija jedna od retkih evropskih zemalja u kojoj je obavezno služenje vojnog roka.

Značajan vid autonomije federalnih jedinica počiva na sopstvenim ustavima tih administrativnih celina, tzv. „zemalja“.²⁵ Ustav Republike Austrije, u četvrtom delu, koji reguliše organizaciju legislative i egzekutive u federalnim jedinicama, u članu 99. navodi da je usvajanje i izmena ustava jedne „zemlje“, moguća jedino ukoliko nije u suprotnosti sa federalnim Ustavom. Takođe, federalne jedinice su ovlašćene da međusobno

22 Isto.

23 Ratko Marković, *Ustavno pravo*, nav. delo, str. 390.

24 Čl. 12. Ustava Austrije.

25 U uporednom pravu postoji pravo, a ne i obaveza federalnih jedinica na donošenje sopstvenih ustava.

sklapaju sporazume iz okvira svoje nadležnosti i u obavezi su da bez odlaganja o tome obaveste federalnu vlast.²⁶

Kakva je pravna priroda ustava federalnih jedinica i da li ustavi daju državnost federalnim jedinicama? Ovo suštinsko pitanje određuje i nosioca suvereniteta države. Složenost pojma suverenosti, posebno dolazi do izražaja u federacijama.²⁷ Država predstavlja jedan viši entitet u odnosu na federalne jedinice, ona je uvek nosilac potpune unutrašnje i međunarodne suverenosti. U federacijama postoji odnos stroge hijerarhije saveznih akata i akata federalnih jedinica, koji moraju biti saglasni saveznom ustavu²⁸. Takođe, prilikom revizije saveznog ustava, mogu se korigovati i ustavi svake federalne jedinice, bilo u slučaju davanja veće autonomije, bilo oduzimanja ranijih nadležnosti, i to „protiv volje federalnih jedinica“.²⁹ Teorija Hansa Kelzena o tri kruga savezne države, ne ostavlja puno prostora za ovakva razmatranja u Austriji, postavljajući saveznu državu i „zemlje“ u harmoničnu ravan i podređenost „državi kao celini“. „Država kao celina“, jeste jedini nosilac suverenosti federacije, što ne ograničava autonomiju i federalnih jedinica u okviru svoje nadležnosti. Članstvom Austrije u Evropskoj Uniji, federalne jedinice dobijaju na većem značaju. U pojedinim oblastima otvorena je mogućnost participacije samih federalnih jedinica u radu Evropske Unije.³⁰

Austrijska istorija državnosti veoma dobro oslikava pomenutu dinamiku federalizma. Prve decenije po završetku Drugog svetskog rata, obeležila je pasivnost i nesamostalnost federalnih jedinica u pogledu poslova iz svoje nadležnosti. Ustavi „zemalja“ svodili su se na skoro doslovno prepisivanje saveznog ustava i „slab“³¹ austrijski federalizam je ironično nazivan „Rank-Kseroks federalizmom“.³² Međutim, početkom sedamdesetih godina, dolazi do dinamičnijeg razvoja. Federalne jedinice se aktivnije upuštaju u individualizaciju sopstvenih ustava. Iako savezni Ustav značajno limitira slobodu i „eksperimentisanje“ ustava federalnih jedinica

26 Čl. 15a. st. 1–2. Ustava Austrije.

27 Detaljnije o nosiocima suverenosti u federaciji vid. Miodrag Jovičić, *Državnost federalnih jedinica*, Naučna knjiga, Beograd, 1992.

28 Isto, 45.

29 Miodrag Jovičić, *Državnost federalnih jedinica*, nav. delo, str. 52.

30 Annegret Eppler, Fritz Staudigl, „Europeanization of Austrian Federalism: The Case of Länder Rights in EU Affairs“, *Austrian Federalism in Comparative Perspective* (eds. Gunter Bischof, Ferdinand Karhofer), Innsbruck University Press, Innsbruck – New Orleans, 2015, str. 86.

31 Ferdinand Karhofer, „Austrian Federalism: History – Properties – Change“, *Austrian Federalism in Comparative Perspective* (eds. Gunter Bischof, Ferdinand Karhofer), Innsbruck University Press, Innsbruck – New Orleans, 2015, str. 35.

32 Prema proizvođaču štampača i kopir-aparata.

u pogledu samoorganizovanja, on ih ne zabranjuje u potpunosti.³³ Na-protiv, zdrava kooperativnost u federaciji je dobar pokazatelj efikasnosti i funkcionisanja države.

4. Participacija federalnih jedinica

Nužni element na kome počiva savezna država jeste participacija federalnih jedinica u vršenju poslova iz nadležnosti federacije. Step en učesća federalnih jedinica u zakonodavnoj, izvršnoj, sudskoj i ustavnosudskoj vlasti je povezan sa načinom nastanka federacije. Kod država nastalih agregacijom, „participacija je kompenzacija za izgubljenu suverenost“, dok se kod država nastalih devolucijom (što je slučaj sa Republikom Austrijom), „takva institucionalna predstavljenost država članica ili ne postoji ili je ekstremno slaba“.³⁴ U uporednom pravu ne postoji jedinstven režim organizacije participacije federalnih jedinica i svaka država ovo pitanje uređuje zasebno. Jedini participativni oblik koji je stalno zastupljen u federacijama, jeste drugi dom federalnog parlamenta, koji je nastao Konektikatskim sporazumom, krajem 18. veka, kao „rezultat ‘traganja’ američkih ‘očeva osnivača’ za najprihvatljivijim, kompromisnim rešenjem“³⁵ u pogledu federalnog organizovanja Sjedinjenih Američkih Država. Bikameralnost parlamenta se kasnije uobičajila i postala sine qua non savremenog federalizma.

Participacija federalnih jedinica se sastoji od svojih institucionalnih (učesće predstavnika federalnih jedinica u radu institucija saveznog nivoa) i proceduralnih aspekata (funkcije koje vrše te institucije).³⁶

U okvirima legislative, u Austriji je izražena neravnopravnost domova u federalnom parlamentu. U zakonodavnoj proceduri, Savezno veće (*Bundesrat*), koje čine predstavnici federalnih jedinica ima samo pravo suspenzivnog veta na zakone usvojene od strane Nacionalnog veća (*Nationalrat*). Savezno veće, kao federalni dom ima za cilj da osigura da interesi federalnih jedinica ne budu preglasani. Međutim, ukoliko Savezno veće vetira i suspenduje zakon, on može biti usvojen apsolutnom većinom glasova članova Nacionalnog veća, što sprečava pojavu „sukoba domova“

33 Ferdinand Karhofer, „Austrian Federalism: History-Properties-Change“, nav. delo, str. 36.

34 Francesco Palermo, Karl Kössler, *Comparative Federalism – Constitutional Arrangements and Case Law*, Hart Publishing, Oxford – Portland (Oregon), 2017. Navedeno prema: Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 262.

35 Aleksa Nikolić, „Venecuela između unitarizma i federalizma“, *Politička revija*, br. 4/2018, str. 166.

36 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 262.

u Parlamentu. Savezno veće učestvuje u usvajanju svih zakona izuzev zakona o federalnom budžetu i troškovima. Još jedan vidljivi aspekt faktičke neravnopravnosti domova, predstavlja zastupljenost predstavnika u Saveznom veću. Stoga se možemo složiti sa konstatacijom prof. Petrova koji navodi da „austrijski *Bundesrat* samim svojim postojanjem ne obezbeđuje dvodomni sistem već da dvodomni sistem čini dvodomno odlučivanje, a ne dvodomna struktura kao takva“.³⁷ Većina federacija usvaja princip pariteta, prema kome svaka savezna jedinica ima jednak broj predstavnika, bez obzira na broj stanovnika. Ovakav princip oslikava i cilj bikameralizma – obezbeđivanje zaštite interesa manjih federalnih jedinica. Međutim, Austrija ovaj princip „ublažava“ time što broj predstavnika može da varira u Ustavom propisanim granicama – od tri predstavnika (za države sa najmanjim brojem stanovnika) do 12 predstavnika (za one naseljenije).³⁸ Ovakvo rešenje ipak ne predstavlja direktnu proporciju sa brojem stanovnika federalnih država. Izbor predstavnika koji će činiti deo Saveznog veća, sprovodi se u parlamentima federalnih jedinica, pri čemu politički sastav parlamenta određuje i sastav predstavnika date federalne jedinice u Saveznom veću. Članovi Nacionalnog veća se biraju na neposrednim izborima, a mandat Nacionalnog veća određen je trajanjem od pet godina. Na primeru Austrije se neophodnost federalnog doma parlamenta može dovesti u pitanje, jer su njegova ovlašćenja zanemarljiva. U austrijskoj javnosti su se nedavno otvorila pitanja ukidanja tog doma, čak je 2014. godine potekla inicijativa za ukidanje Saveznog veća, iz razloga izostanka vršenja osnovnog cilja federalnog doma – briga o interesima federalnih jedinica. Ipak, zaključak je da bi ukidanje Saveznog veća verovatno doveo do unitarizacije države, pa su stoga ovakve ideje za sada odbačene.³⁹

Bicefalna egzekutiva je suštinska karakteristika parlamentarnog sistema vlasti, kakav postoji u Austriji. Nju čine predsednik Republike, izabran na neposrednim izborima i Vlada, na čijem se čelu nalazi Kancelar. Vlada, koja se u ovom sistemu vlasti određuje kao „efektivna egzekutiva“, proizilazi iz Nacionalnog veća i njemu je odgovorna.⁴⁰

Izbor federalnih izvršnih organa počiva na meritokratskom principu, pa je stoga participacija federativnih jedinica, pomalo u drugom planu u odnosu na efikasnost egzekutive.

37 Vladan Petrov, *Sukob domova u dvodomnom sistemu*, Službeni glasnik, Beograd, 2004, str. 145.

38 Čl. 34. st. 2. Ustava Austrije. Detaljnije vid. Marko Stanković „Uticao sistema vlasti na načelo participacije u savremenim federacijama“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/2016, str. 118.

39 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 275.

40 Član 76, stav 1. Ustava Austrije.

Odredbе koje predviđaju generalnu reviziju Ustava, propisuju učešće oba doma parlamenta, pri čemu Nacionalno veće ima neospornu prevagu⁴¹ Nakon usvajanja revidiranog Ustava, u oba doma, obavezan je referendum.⁴²

Organizaciju redovnog sudstva u Austriji čine opštinski sudovi prve instance (*Bezirksgericht*), koji sude u sporovima vrednosti do 10.000 evra. Za sporove čija je vrednost veća, u prvom stepenu je nadležan je okružni sud. Po žalbi na presude opštinskih sudova, postupa okružni sud, a drugu instancu u sporovima veće vrednosti, sudi sud provincije (*Oberlandesgericht*), koji uvek predstavlja drugu instancu u krivičnim predmetima. Na teritoriji Austrije postoje četiri suda provincije, i to, u Beču, Gracu, Lincu, Innsbuku. Poslednju instancu sudova čini Vrhovni sud (*Oberster Gerichtshof – OGH*) i protiv njegovih presuda nema mogućnosti žalbe.⁴³

5. Austrijsko ustavno sudstvo

Specifičnost austrijske federacije, između ostalog se ogleda i u centralističkom uređenju ustavnog sudstva, što predstavlja neobičnu pojavu u federacijama, koje se uglavnom baziraju na decentralizovanom sistemu ustavnog sudstva.⁴⁴ Poseban sudski organ, odvojen od redovnog sudstva, čija je nadležnost normativna kontrola, prvi put se pojavio u doktrini Kelzenove čiste teorije prava. Kelzen, kao idejni tvorac austrijskog ustavnog sudstva, smatra da je ustavnosudska vlast najznačajnija garantija ustava, zakonitosti i „sapravnosti“ državnih funkcija i da ona kao takva, mora predstavljati zasebnu celinu u odnosu na redovno sudstvo.⁴⁵ Ustavni sud u Austriji je prvi put uveden Ustavom iz 1920. godine, i danas organizovan na temeljima revidirane verzije Ustava iz 1929. godine, ali i Zakona o Ustavnom sudu i Poslovnika Ustavnog suda.⁴⁶ Kelzen je isticao neophodnost državnog organa, koji bi delovao nezavisno od drugih grana vlasti,

41 Miodrag Jovičić, *Savremeni federalizam – uporednopravna studija*, nav. delo, 308.

42 Član 44, stav 3. Ustava Austrije.

43 The Austrian Legal System and Laws: a Brief Overview – Hauser Global Law School Program, https://www.nyulawglobal.org/globalex/Austria.html#_5._Austrian_Court, 21/10/2020.

44 Treba istaći da je uz Austriju, i Čehoslovačka bila prva država u svetu koja je Ustavnom poveljom iz 1920. godine, uvela centralizovani sistem ustavnog sudstva, koji je takođe počivao na doktrini Hansa Kelzena. Ovakvo rešenje se pokazalo kao neuspeli pokušaj, kako navodi Marko Stanković, jer je Ustavni sud vrlo brzo po ustanovljenju bio faktički neaktivan. (Marko Stanković, *Ustavno sudstvo u savremenim federacijama*, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2012, str. 34).

45 Olivera Vučić, *Austrijsko ustavno sudstvo – čuvar federacije i ustava*, nav. delo, str. 23.

46 Isto.

kontrolisao sprovođenje ustava i dejstvovao u situacijama kolizije opštih pravnih normi i derogirao zakone koji su u suprotnosti sa Ustavom.

Rešenje kojim je organizovano ustavno sudstvo u Austriji ostavlja veliku mogućnost politizacije.⁴⁷ Naime, sudije Ustavnog suda imenuje šef države, na predlog savezne vlade i oba doma parlamenta, što je još jedan dokaz niskog stepena primene federalnog načela. Federalne jedinice participiraju u izboru članova Ustavnog suda, koga čine predsednik, potpredsednik, dvanaest sudija i šest zamenika.⁴⁸ Uprkos ranjivosti nezavisnog sistema ustavnog sudstva, Kelzen je smatrao da je ovaj postupak ipak bolji od svih drugih mogućih postupaka, jer je neophodno da više državnih organa bude uključeno u proces izbora sudija, da bi se izbegla dominacija jedne grane vlasti u tom postupku – tzv. parlamentarizacija ustavnog sudstva.⁴⁹

Nadležnosti Ustavnog suda Austrije, Olivera Vučić grupiše u pet grupa: (1) Ispitivanje ustavnosti normativnih akata (zakona, međunarodnih akata⁵⁰ i uredaba); (2) Nadležnost Ustavnog suda kao čuvara federacije – zaštita federalnog uređenja države, koja podrazumeva rešavanje o sukobu nadležnosti i povrede prava saveznog Ustava na raspodelu nadležnosti, potom, osiguranje i kontrola izvršenja ugovornih odredaba u sporazumu zaključenom između federalne jedinice i federacije, na zahtev savezne Vlade ili vlade federalne jedinice;⁵¹ (3) Neposredno ustavno sudovanje o ustavom zajemčenim pravima; (4) Nadležnost Ustavnog suda u odnosima visokih državnih organa i pitanjima odgovornosti funkcionera pred Ustavnim sudom (na primer, podnošenje tužbe protiv predsednika Republike, Savezne vlade i drugih organa, zbog povrede Ustava);⁵² (5) Nadležnost Ustavnog suda u izbornoj materiji (član 141).⁵³

Nadležnosti austrijskog Ustavnog suda su se s vremenom menjale. Od ustanovljenja federacije, njegova uloga je prevashodno bila da osigura opstanak federalnog sistema, učvrsti federaciju i izbalansira nesiguran položaj i veze između formiranih federalnih jedinica. Kao arbitar i medijator,

47 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 297.

48 Član 147. Ustava Austrije.

49 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 298.

50 Kontrola ustavnosti međunarodnih akata od strane Ustavnog suda postoji tek od 1964. godine.

51 Član 138a, stav 1. Ustava Austrije.

52 Član 142, stav 2. Ustava Austrije.

53 Sistematizacija nadležnosti je preuzeta iz dela Marka Stankovića *Ustavno sudstvo u savremenim federacijama*, nav. delo, str. 122. Citirano prema: Olivera Vučić, *Austrijsko ustavno sudstvo – čuvar federacije i ustava*, doktorska disertacija (neobjavljeno), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 1995, str. 194–227.

sud nije imao veliku institucionalnu snagu, izuzev „počasne“ uloge „čuvara federacije“. Poseban značaj za razvoj ustavnog sudstva ima Ustav iz 1934. godine, po svojoj prirodi veoma autoritaran, koji ukida instituciju kontrole ustavnosti. Čitave naredne decenije, do završetka Drugog svetskog rata, „kolevka ustavnog sudstva“ je provela bez Ustavnog suda. Tek 1945. godine, usvajanjem Ustava od 1920. godine, u verziji od 1929, dolazi do ponovnog formiranja Ustavnog suda. Nadalje su se ovlašćenja ovog kontrolnog tela samo povećavale. Na primer, novelama Ustava iz 1958. godine, nadležnost Ustavnog suda je obuhvatila i izborni proces, kao i poboljšanje funkcionisanja pravnog sistema u celini. Zatim, 1975. godine je proširen krug ovlašćenih predlagača za pokretanje kontrole ustavnosti. Značajno proširenje nadležnosti Suda dovodilo je do „prezatrpanosti“ velikim brojem predmeta. Stoga je osamdesetih godina ustanovljena institucija narodnog pravobranilaštva – ombudsmana, što je značajno olakšalo i „rasteretilo“ rad Ustavnog suda. Takođe, omogućeno je ustupanje raspravljanja o ustavnoj žalbi Upravnom sudu, pod određenim okolnostima.

Ustavno sudstvo je, po ugledu na delo Hansa Kelzena, implementirano i u ostalim evropskim državama, nakon Drugog svetskog rata; a danas ustavni sud poseduje daleko veći značaj nego što je to bio slučaj u periodu njegovog nastanka. Važnost funkcije Ustavnog suda oličen je u njegovom nazivu „negativni zakonodavac“, koji proističe iz njegove uloge da naknadno, svojom ocenom ustavnosti, utiče na sadržaj zakona i drugih akata.

6. „Merenje federalizma“ u Austriji

U teoriji su veoma značajna tzv. „merila federacije“. Pomoću njih se utvrđuje, da li, i u kojoj meri konkretna država ispunjava minimalne uslove da se okarakterise kao federacija, odnosno ona predstavljaju „najmanji zajednički imenitelj federalnih država“⁵⁴ i nužne uslove postojanja svake organizaciono složene države. Brojna su definisanja i grupisanja suštinskih načela federalizma⁵⁵. Savremene države prilagođavaju i menjaju tradicionalni pojam federacije, prilagođavajući ga svojim posebnostima. Kako je razvoj federalizma aktivan i dinamičan proces, stoga merila federalizma brzo zastarevaju. Federacijama u tradicionalnom, „pravom“ smislu, prema „merilima“ brojnih pravnih teoretičara, mogle bi se smatrati

54 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 203.

55 Najznačajnije su sistematizacije klasika strane ustavnopravne nauke poput Karla Fridriha, Vilijama Rikera, Alana Votsona, ali i savremenika poput Frančeska Palerma i Karla Keslera. Uz to, važno je da pomenemo i domaće autore čije klasifikacije ne zaostaju za pomenutim autorima poput Jovana Stefanovića, Miodraga Jovičića i Marka Stankovića.

samo SAD, Švajcarska, Nemačka, Kanada i Australija. Ta „merila“ bi za ostale, „nove“ federalne države bila suviše „čvrsta“ da bi ih svrstala u federacije, što one po svojoj suštini jesu. Tendencija promenljivosti prirode federalizma, „odrazila se i na položaj federalnih jedinica“ budući da se 'federalni tas' sa federalnih jedinica pomerio u korist federalne države“⁵⁶

Donedavno, merila Pjera Paktea su bila „vrlo blizu da odrede suštinu federacije“.⁵⁷ Prema njegovoj teoriji, postoje tri načela, čija „dijalektička kombinacija“ predstavlja „filter“ koji opisuje federalnu državu: (1) Načelo suprematije federacije i federalnog ustava (*l'principe de superposition*); (2) načelo autonomije federalnih jedinica (*l' principe de autonomie*) i (3) načelo participacije federalnih jedinica u nadležnostima federacije (*l'principe de participation*).

Smatramo da su merila, koje je u ustavnopravnu nauku uveo Marko Stanković, najrelevantnija i najpotpunija. Prvo, zato što su „dovoljno čvrsta“ da valjano odrede distinkciju između federacije i drugih oblika državnog uređenja, a drugo, zato što su „dovoljno fleksibilna“ da obuhvate različite modele uređenja federalne države, kakvi se javljaju u savremenim federacijama.⁵⁸ Naime, pored tri merila Pjera Paktea, profesor Stanković uvodi još tri, a to su: (4) Načelo podele nadležnosti, (5) Načelo (ustavno) sudske zaštite ustavnosti i zakonitosti i (6) Načelo kooperativnosti.

Radi podsećanja, u prethodnim poglavljima je na primeru Austrije razmatrano načelo suprematije federalne države, koja je jedini i neosporni nosilac suverenosti u federaciji, kao i suprematije saveznog ustava, u čijoj reviziji participiraju federalne jedinice. Potom, načelo autonomije federalnih jedinica proklamuje njihovo pravo na samoorganizovanje, u okvirima saveznih zakona i ustava federacije; načelo participacije federalnih jedinica je nužan uslov opstanka federalizma, jer se tu nalazi značaj federalnog uređenja – učešće „zemalja“ u saveznoj egzekutivi i legislativi. Zatim, detaljno je analizirano i načelo podele nadležnosti, kao i ustavnosudska zaštita ustavnosti. Načelo kooperativnosti podrazumeva saradnju i zajedničko delovanje između federacije i federalnih jedinica, između federalnih jedinica međusobno, a poseban značaj ima kod poslova iz okvira mešovite nadležnosti.

Obim nadležnosti federalne vlasti, izražava stepen primene federalnog načela. Niži stepen primene federalnog načela ogleda se u malobrojnim

56 Aleksa Nikolić, prikaz monografije Marka Stankovića „Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/2020, str. 252.

57 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 368.

58 Isto, str. 370.

i manje značajnim nadležnostima koje uživa federalna jedinica, i obrnuto – viši stepen primene federalnog načela vezuje se za federacije koje brojna važna pitanja ostavljaju u nadležnost federalnih jedinica. Austrija spada u državu u kojoj je zastupljen niži stepen primene federalnog načela,⁵⁹ s obzirom na minimalna ovlašćenja gornjeg doma saveznog parlamenta, u kome su zastupljene federalne jedinice i specifičnu, centralizovanu organizaciju ustavnog sudstva.

7. Zaključak

„Federacija je složena država jer istovremeno predstavlja zajedničku 'kuću' za sve njene građane, ali i za federalne jedinice koje ulaze u njen sastav. Zbog toga se često metaforično prikazuje kao država na dva sprata – na prvom se nalaze građani, a na drugom federalne jedinice.“⁶⁰

Federalizam na primeru Austrije nam pokazuje da su aktivne promene u razvoju državnog ustrojstva nezaobilazne, posebno na tlu Centralne Evrope u devetnaestom i dvadesetom veku. Ovaj turbulentni period, izmenio je i suštinu poimanja države, posebno nestankom velikih evropskih monarhija, nakon Velikog rata, među kojima je i Austrougarska. Takođe, ogroman doprinos savremenoj nauci Ustavnog prava daje i austrijski Ustav iz 1920. godine, u kome je prvi put konstitucionalizovana ideja centralizovanog ustavnog sudstva, kao plod teorije Hansa Kelzena. Posmatrana kroz merila federacije, Austrija dokazuje da se jedinstvo može izgraditi na različitostima, a stabilnost na individualnim slobodama.

Dakle, federalna država mora biti dovoljno tolerantna, da pod svoj krov ravnopravno postavi sve kulturološke, etničke, religijske posebnosti građana federalnih jedinica, a potom i dovoljno stabilna, da u svoj temelj „ugradi“ suverenost, kompaktnost i zajedništvo svih građana. Za dugovečnost ove ravnoteže u federalnim državama, neophodno je postojanje razvijene demokratije, U Austriji se može govoriti o jednom višem nivou demokratije, ne nužno i pozitivnom. Naime, neka Ustavna rešenja ukazuju na postojanje militantne demokratije, koja u sebi sadrži mehanizam samoodrživosti; težnje da po svaku cenu ugasi svaki vid nedemokratskih ideja u društvu.⁶¹ Efikasnost demokratije se ogleda u političkoj zrelosti jednog društva. Zato su opstanak federacije i demokratije jedino mogući „tamo gde narodi imaju iskustvo sporazumevanja i smisao za pronalaženje političkog kompromisa“, a „iskustvo sporazumevanja traži disciplinu

59 Marko Stanković, *Ustavno sudstvo u savremenim federacijama*, nav. delo, str. 221.

60 Marko Stanković, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma*, nav. delo, str. 201.

61 O tome više u radu: Ulrich Wagrاندl, „Militant Democracy in Austria“, *University of Vienna Law Review*, br. 1/2018, str. 96–124.

volje i patriotsku predanost zajedničkoj stvari“. ⁶² Spremnost da se zarad dobrobiti društva i opšteg dobra, ponekad i odstupi od isticanja različitosti i neslaganja, vodi „duhovno samobitnoj“, stabilnoj i uspešnoj federaciji, kakva je sigurno i Austrija.

8. Literatura

- Eppler Annegret, Staudigl Fritz, „Europeanization of Austrian Federalism: The Case of Länder Rights in EU Affairs“, *Austrian Federalism in Comparative Perspective* (eds. Gunter Bischof, Ferdinand Karlhofer), Innsbruck University Press, Innsbruck – New Orleans, 2015.
- Jakab András, *Two Opposing Paradigms of Continental European Constitutional Thinking: Austria and Germany*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- Karlhofer Ferdinand, „Austrian Federalism: History – Properties – Change“, *Austrian Federalism in Comparative Perspective* (eds. Gunter Bischof, Ferdinand Karlhofer), Innsbruck University Press, Innsbruck – New Orleans, 2015.
- Palermo Francesco, Kössler Karl, *Comparative Federalism – Constitutional Arrangements and Case Law*, Hart Publishing, Oxford – Portland (Oregon), 2017.
- Pelinka Anton, „From Habsburg to Communism to Democracy: Reflections on Non-Federalism in Central Europe“, *Austrian Federalism in Comparative Perspective* (eds. Gunter Bischof, Ferdinand Karlhofer), Innsbruck University Press, Innsbruck – New Orleans, 2015.
- Sturm Roland, „Austria“, *Handbook of Federal Countries* (eds. Ann Griffiths), McGill – Queen’s University Press, Montreal & Kingston – London – Ithaca, 2002.
- Wagrandl Ulrich, „Militant Democracy in Austria“, *University of Vienna Law Review*, br. 1/2018.
- Vučić Olivera, *Austrijsko ustavno sudstvo – čuvar federacije i ustava*, doktorska disertacija (neobjavljeno), Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 1995.
- Iljin Ivan, „Naši zadaci“, 69, 16. septembra 1949, „Bela ideja“, Beograd 2011.
- Jovičić Miodrag, *Cavremeni federalizam – uporednopravna studija*, Savremene administracija, Beograd, 1973.
- Jovičić Miodrag, *Državnost federalnih jedinica*, Naučna knjiga, Beograd, 1992.
- Marković, Ratko, *Ustavno pravo*, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2018.
- Nikolić Aleksa, „Venecuela između unitarizma i federalizma“, *Politička revija*, br. 4/2018.
- Nikolić Aleksa, prikaz monografije Marka Stankovića „Preobražaji federalne države – deset rasprava o promenjenoj prirodi i suštini federalizma“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/2020.
- Petrov Vladan, *Sukob domova u dvodomnom sistemu*, Službeni glasnik, Beograd, 2004.
- Popović M. Dragoljub, *Stvaranje moderne države*, Draganić, Beograd, 1994.
- Stanković Marko, „Uticao sistema vlasti na načelo participacije u savremenim federacijama“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, br. 2/2016.

62 Ivan Iljin, „Naši zadaci“, 72, 7. oktobra 1949, „Bela ideja“, Beograd 2011.

Stanković Marko, *Preobražaji federalne države – deset rasprava o promjenjenoj prirodi i suštini federalizma*, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2020.

Stanković Marko, *Ustavno sudstvo u savremenim federacijama*, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2012.

Internet izvori

Austria The Federal Constitutional Law of 1920 as amended in 1929 as to Law No. 153/2004, http://constitutionnet.org/sites/default/files/Austria%20FULL_%20Constitution.pdf, 14/10/2020.

The Austrian Legal System and Laws: a Brief Overview – Hauser Global Law School Program, https://www.nyulawglobal.org/globalex/Austria.html#_5_Austrian_Court, 21/10/2020.

Milica Ilić

AUSTRIAN FEDERALISM

Summary

The nineteenth and twentieth century was the period of significant historical changes in Central Europe which are crucial for comprehension of Federal organization of State. Austrian federation passed through own progresses and declines, presenting distinctly example of discontinuity of statehood, culminated at the middle of twentieth century, after the First War. The dissolution of Dual monarchy arises Republic of Austria with own federalism, unchanged up today. The actual Constitution in force, originated one hundred years ago, at 1920, undergone numerous changes but it still remains very important standfast of Austrian statehood and sovereignty, even today, considered Austria as one of the most successful Federal State in Europe. „Österrech“ means „East Empire“, strives to define a model of successful contemporary Federal State organization.

Key words: Austria, Federalism, History of Austrian Statehood, Austrian Constitutional Judicature „Measuring of Federalism“